

Özgün Araştırma/Research Article

Özel bir ilköğretim okulu öğrencilerinde internet bağımlılığı ve ilişkili faktörler

Internet addiction and associated factors in a special primary school students

Aydın KURT¹, Binnaz Birci AYKAÇ², Gamze SOYLU³, Etem Erdal ERŞAN⁴

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, 51100, Niğde-Türkiye

²ODTÜ Geliştirme Vakfı Özel Niğde İlkokulu, 51100, Niğde-Türkiye

³Hürriyet İlköğretim Okulu, 21080, Diyarbakır-Türkiye

⁴Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, 51240, Niğde-Türkiye

Atf gösterme/Cite this article as: Kurt A, Aykaç BB, Soylu G, Erşan EE. Özel bir ilköğretim okulu öğrencilerinde internet bağımlılığı ve ilişkili faktörler. *ADYÜ Sağlık Bilimleri Derg.* 2022;8(3):201-210. doi:10.30569.adiyamansaglik.1128702

Öz

Amaç: Çalışmanın amacı okul öncesi ve ilköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı (İB) oranları ve ilişkili faktörleri tespit etmektir.

Gereç ve Yöntem: Çalışmaya özel bir ilköğretim okuluna kayıtlı 390 öğrenci dahil edildi. Öğrenci ve ebeveynlerin demografik, sosyo-ekonomik ve internet kullanımıyla ilgili verilerinin toplanması için bilgi formu kullanıldı. İB'yi değerlendirmede ebeveynlerin doldurduğu Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği (AÇİBÖ) kullanıldı. Verilerin istatistiksel analizi SPSS vers. 23.0 programıyla yapıldı.

Bulgular: Ortalama AÇİBÖ puanı 14,472±13,557'dir. Problemlerli internet kullanımı oranı %5,1'dir. Regresyon analizinde, AÇİBÖ puanı ile yaş, erkek cinsiyet, ders dışı internette geçen sürenin fazla olması arasında pozitif ilişki olduğu gösterildi.

Sonuç: Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı son yıllarda çığ gibi artmaya devam etmektedir. İB riski yüksek olan çocuk ve ergenlerin korunması için hem ergenlere hem de ebeveynlere yönelik yapılandırılmış ve yaygınlaştırılmış eğitimler planlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İnternet bağımlılığı; İlköğretim öğrencileri; Okul öncesi öğrencileri; İnternette oyun oynama bozukluğu; İnternette video izleme.

Abstract

Aim: This study is designed to determine the internet addiction (IA) rate and related factors among primary school students.

Materials and Methods: 390 students were included in the study. Parent-Child Internet Addiction Scale (PCIAS) was used to assess IA. Scale and information forms were filled in by the parents. SPSS 23.0 was used for statistical analyses.

Results: The mean PCIAS score was 14.472±13.557. Problematic internet use rate was 5.1%. PCIAS score was positively correlated with age, male gender and the time spent online outside of homework.

Conclusion: Internet use among children and adolescents continues to increase like an avalanche in recent years. To protect children and adolescents, who were at high risk for IA, structured and generalised education programs both for adolescents and parents should be planned.

Keywords: Internet addiction; Primary school students; Pre-school students; Internet gaming disorder; Online video watching.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Aydın KURT, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, 51100, Niğde-Türkiye, E-mail: aydinkurt20@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received:13.06.2022

Kabul Tarihi/Accepted:30.10.2022

Yayın Tarihi/Published online:31.12.2022

Bu eser, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
Telif Hakkı © 2022 Adıyaman Üniversitesi Rektörlüğü

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır.

iThenticate®
for Authors & Researchers
intihal incelemesinden geçirilmiştir.

Giriş

Covid-19 pandemisi ile birlikte sosyal izolasyona gidilmesi ve derslerin online yapılmak zorunda kalınması, zaten her geçen gün artan internet ve teknolojik alet kullanımını geri dönüşsüz bir şekilde hemen her yaş grubunda insan hayatının odak noktası haline getirmiştir. Gelişmiş ülkelerde internet kullanım oranları %90'ın üzerine çıkmıştır.¹ Ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2021 yılı verilerine göre internet kullanım oranları yetişkinlerde ve 6-15 yaş grubunda sırasıyla %82,2 ve %82,7'dir.² Verilerden de anlaşılacağı üzere çocuk ve ergenler de en az yetişkinler kadar internet kullanmaktadır. İnternetin çok hızlı ve kontrol edilemez bir şekilde hayatımıza girmesi sonucu internet kullanımıyla ilgili yasal, sosyolojik ve psikolojik sorunlar da çığ gibi artmaktadır.

İnternet bağımlılığı (İB), internet kullanımına sınırlama getirememeye, sosyal veya akademik zararlarına rağmen kullanıma devam etme ve internete ulaşımın kısıtlandığı durumlarda kaygı ve gerginlik duyma gibi belirtilerle kendini gösteren bir teknoloji bağımlılığı türüdür.³ Gerek ülkemizde gerekse dünyada İB ile ilgili çalışmaların önemli bir kısmı lise ve üniversite öğrencilerinde yapılmıştır. Buna karşılık, okul öncesi ve ilköğretim öğrencilerinde İB ile ilgili daha az sayıda çalışma mevcuttur. Türkiye'de ortaokul öğrencilerinde yapılan iki çalışmanın birinde İB oranı %0,6 ve riskli kullanıcı oranı %18,9 çıkarken,⁴ diğerinde İB oranı %0,7 ve riskli kullanıcı oranı %12,8 olarak bildirilmiştir.⁵ Buna karşın, Çan ve arkadaşlarının 6-18 yaş grubu öğrencilerde yaptığı çalışmada İB oranı %17, riskli kullanıcı oranı ise %39,8 çıkmıştır.⁶ Uluslararası literatürde İB ile ilgili 133 çalışmanın değerlendirilmeye alındığı bir meta-analizde İB oranlarının %0,3 ile %40 arasında olduğu bildirilmiştir.⁷ Avrupa ülkelerinde 12 bin ergenin katılımıyla yapılan bir çalışmada İB oranı %4,4 ve riskli kullanıcı oranının %13 olduğu,⁸ Japonya'da⁹ 12-15 yaş grubunda 853 öğrencide yapılan çalışmada İB oranı %2, olası internet bağımlılığı (OİB) oranı %21,7 ve Brezilya'da¹⁰ %50,8 olduğu rapor edilmiştir.

Son yıllarda iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmelerin ardından çocuklar okuma yazmayı ve hatta konuşmayı öğrenmeden internet erişimi olan akıllı telefon ve tablet gibi teknolojik aletlere maruz kalmaktadırlar. Kore'de bebeklerin %38'inin bir yaşından önce ekrana maruz kaldığı ve ekran maruziyetinin günlük ortalama 2,4 saat olduğu bildirilmiştir.¹¹ Bu da bebeklerin önemli bir kısmının daha konuşma ve yürüme gibi temel becerileri edinmeden internet ve iletişim teknolojileriyle karşılaştığını ve kullanmaya başladıklarını göstermektedir. Ülkemizde de durum pek farklı değildir. 3-6 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerle yapılan bir çalışma çocukların %26,2'sinin 1-2 yaş, %40,5'inin 2-3 yaş ve %23,8'inin de 3-4 yaş arasında internet erişimi olan teknolojik cihazlarla tanıştığını ortaya koymaktadır.¹² 2015-2017 yılları arasında Kore'de 2-5 yaş arası çocukların iletişim araçlarını kullanma sıklığı, ekran karşısında geçirdikleri süre ve internet erişimi olan cihaz sahibi olma oranı artma göstermiştir.¹³ Benzer şekilde, ülkemizde 6-15 yaş grubunda 2013'te %50,8 olan internet kullanımını 2021 yılında %82,7'ye yükselmiştir. Çocukların haftalık internet kullanımını yaklaşık 20 saat olurken, çocukların 2/3'ünün internet erişimi olan bir iletişim cihazı mevcuttur.²

Çocuk ve ergenlerin iletişim teknolojileri alanındaki gelişmelere ebeveynlerinden çok daha hızlı ve kolay uyum sağlayabiliyor olması durumu daha da vahim hale getirmektedir. Brezilya'da yaklaşık 24 milyon çocuk ve ergenin katıldığı bir ankette, katılanların %86'sının internet kullanıcısı olduğu, buna karşılık ebeveynlerin sadece %31'inin çocuklarının internetteki aktiviteleri ile ilgili bilgi sahibi olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁴ Ülkemizde okul öncesi yaşta çocuğu olan ebeveynlere dijital ebeveynlik eğitimi verilen bir çalışmanın sonuçlarına göre, katılanların dijital ebeveynlik seviyesinin genel olarak düşük olduğu, ebeveynlerin yarısının eğitimi almaya isteksiz olduğu ve isteksiz grupta dijital ebeveynlik seviyesinin daha düşük olduğu ifade edilmiştir.¹⁵ Bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere çocuk ve ergenlerin önemli bir kısmı ebeveyn denetimi olmaksızın internete erişim

sağlamaktadır ve İB başta olmak üzere internet kullanımıyla ilgili ciddi mahremiyet ve güvenlik sorunlarına karşı risk altındadır.

Çocuk ve ergenler tarafından internetin ve teknolojik aletlerin aşırı ve denetimsiz bir şekilde kullanımı agresif düşünceler ve öfkeyi arttırarak şiddet ve nefret içerikli olaylara katılıma sebep olabilmektedir.^{16,17} Ülkemizde 12-16 yaş grubunda yapılan bir çalışmada İB olanların yarısının akran zorbalığına karıştığı bildirilmiştir. Aynı çalışmada İB'nin hem mağdur hem de zorba olma konusunda yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.¹⁸ Türkiye'de 546 lise öğrencisinde yapılan bir çalışmada ise İB olanlarda siber zorbalığın daha fazla görüldüğü bildirilmiştir.¹⁹ Suça sürüklenen çocuklarla yapılan bir çalışmada ise çocukların %30'una yakınında akıllı telefon bağımlılığı olduğu, %25'inin akran zorbalığına ve %25'inin ise siber zorbalığa karıştığı rapor edilmiştir.²⁰

Aşırı internet kullanımı fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan gelişim çağında olan çocuk ve ergenlerde ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Çin'de 8 binden fazla üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada İB olanlarda anksiyete bozukluğu, depresyon ve intihar girişimi oranlarının İB olmayanlara göre yaklaşık 4 kat daha fazla olduğu gösterilmiştir.²¹ 11300 Avrupalı ergen ile yapılan bir çalışmada İB'nin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), davranım bozukluğu, intihar düşünceleri ve intihar girişimleriyle ilgili olduğu bildirilmiştir.²² Ülkemizde de ortaokul ve lise öğrencilerinde yapılan 2 çalışmada İB olanlarda depresyon görülme oranının daha fazla olduğu gösterilmiştir.^{4,23} İB'nin özellikle çocuk ve ergen yaş grubunda kilo alımı, obezite ve görme bozuklukları gibi fiziksel hastalıklar, arkadaş ilişkilerinin bozulması, asosyalleşme, akademik başarıda gerileme ve aile içi ilişkilerin bozulması gibi ciddi sosyal sonuçları olabilmektedir.^{24, 25}

Son yıllarda iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler çocuk ve ergenlerde internet ve teknolojik aletlerin kullanımını önceki yıllara göre daha da arttırmıştır. Temel gelişimsel becerileri dahi edinmeden, aşırı ve denetimsiz internet kullanımı, çocuk ve ergenlerde ciddi fiziksel, sosyal ve psikolojik

rahatsızlıklara yol açmakta ve şiddete meyil oluşturmaktadır. Bu şartlarda dünyada halen İB ile ilgili isimlendirme ve tanı kriterleri konusunda ortak bir kanaat olmaması endişe vericidir ve çocuk ve ergenleri ciddi risk altında bırakmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada özel bir okulun okul öncesi ve ilköğretim bölümünde öğrenim gören öğrencilerde İB oranı ve ilişkili olabilecek faktörler araştırılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın tipi

Tanımlayıcı tip bir araştırmadır.

Araştırmanın evreni ve örneklemi

Özel bir ilköğretim okulunda öğrenim hayatını sürdüren okul öncesi, ilkokul ve ortaokulda okuyan 800 kız ve erkek öğrenci ve aileleri bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu öğrencilerden katılmayı kabul eden ve aileleri onay veren 390 öğrenci ise çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Öğrencilerin hepsi 18 yaş altında olduğu için bilgilendirilmiş onam formu bir ebeveyn tarafından doldurulmuştur.

Veri toplama araçları

Bilgi formu: Çalışmada öğrencilerin ve ailelerin sosyo-demografik ve internet kullanımı ile ilgili bilgilerini toplamak için çalışmanın yürütücüleri tarafından hazırlanan bilgi formu kullanılmıştır. Bu formda öğrencinin yaşı, cinsiyeti, yetiştiği aile tipi, sosyo-ekonomik düzeyi, akademik başarı seviyesi, psikiyatrik hastalık varlığı, yakın arkadaşlık ilişkisinin varlığı, kendine ait akıllı telefon ve/veya tablet varlığı, günlük ortalama internette kalma süresi, internet ilgi alanları gibi bilgiler yer almaktadır. Ayrıca ebeveyn ait sosyo-demografik ve internet kullanımıyla ilgili veriler de bu formda yer almaktadır. Bu form öğrencilerin ebeveynlerinden birisi tarafından doldurulmuştur.

Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği (AÇİBÖ): Öğrencilerde İB'yi tespit etmek için Young ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen²⁶ ve Türkiye için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Eşgi ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan²⁷ AÇİBÖ kullanılmıştır. Çocukların ebeveynlerinden

biri tarafından doldurulan 20 soruluk ve en fazla 100 puan alınabilen Likert tipi bu ölçekte 80 ve üzeri puan alanlar “İnternet bağımlısı”, 50–79 puan arası alanlar “Sınırlı semptom gösterenler” ve 49 ve altı puan alanlar “Semptom göstermeyenler” olarak tanımlanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,91 olarak ölçülmüştür. Çalışmada İB açısından değerlendirilen öğrenciler 4-14 yaş aralığında olduğu için bu çocukların bir kısmı okuma yazma bilmemektedir ya da seviyesi ölçeği okuyup cevaplandırmak için yeterli değildir. Bundan dolayı çocuklarda İB’yi değerlendirmek için ebeveynlerden birinin doldurabileceği bir ölçek tercih edilmiştir.

Verilerinin analizi

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesi yapılırken tüm analizler “SPSS 23.0 for Windows” istatistik paket programıyla yapılmıştır. Verilerin karşılaştırılması için iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi ve ki-kare testi kullanılmıştır. *p* değeri 0,05 olarak kabul edilmiştir. AÇİBÖ test puanıyla çocukların ve ebeveynlerin sosyodemografik verileri ve internet kullanım verileri arasındaki ilişkiyi incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Öğrencilerin okuduğu bölüme göre AÇİBÖ puanını karşılaştırmak için tek yönlü Anova testi yapılmıştır. Grup içi puan ortalamalarını karşılaştırmak için posthoc analizde Gabriel testi tercih edilmiştir.

Araştırmanın etik boyutu

Çalışmaya özel bir ilköğretim okulunda öğrenim gören okul öncesi ve ilköğretim öğrencileri ve ebeveynlerinin katılımı hedeflenmiştir. Bu amaçla önce okul yönetiminden ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır. Ardından ilgili üniversitenin Rektörlük Etik Kurulu’ndan (27.03.2019/KARAR-2019/03-15) çalışmanın yapılabilmesi için etik kurul onayı alınmıştır. Bu araştırma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür. Çalışmaya katılan tüm ebeveynlerden yazılı olarak bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Bilgi formu, AÇİBÖ, bilgilendirilmiş onam formu ve testin doldurulması sırasında dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili bilgilendirme yazısı okul yönetimi tarafından tüm öğrencilere dağıtılmıştır. Ebeveynlerden birisinin doldurması için gönderilen belgeleri bir ay içerisinde getiren öğrenciler çalışmaya kabul edilmiştir. Hem bilgi formunun hem de bağımlılık ölçeğinin ebeveynlerden biri tarafından evlerinde doldurulması istenmiştir. Form ve ölçeğin doldurulması yaklaşık olarak 30 dakika sürmektedir.

Çevrim içi oyun oynama, internet üzerinden video izleme, internet üzerinden müzik dinleme, sosyal medya kullanımı ve internette gezinme uygunsuz internet kullanımı olarak değerlendirilmiştir. İnternet üzerinden kumar oynama ve cinsel içerikli yayınları izleme bu çalışmanın alanı dışında bırakılmıştır. Ayrıca öğrencilerin ders/ödev etkinlikleri için internette geçirdiği süreler de İB’ da değerlendirilmeye alınmamıştır. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri düşük (0-2.999 TL), orta (3.000- 6.999 TL) ve yüksek (>7000 TL) olarak 3 gruba ayrılmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin sosyo-demografik verileri tablo 1’de verilmiştir. Çalışmaya katılanların %50’si kız ve %60,5’i 7-10 yaş aralığındadır. Öğrencilerin %10’u okul öncesi, %63,1’i ilköğretim ve %26,9’u ortaokul kısmında okumaktadır. Öğrencilerin %91’i çekirdek ailede yaşamaktadır. Öğrencilerin %96,9’unun en az bir samimi arkadaşı vardır ve %61,3’ünün kendine ait akıllı telefon ve/veya tableti vardır. Sadece 9 öğrencinin (%2,3) tanı almış psikiyatrik hastalığı vardır.

Aile ve ebeveynlerin sosyo-demografik verileri tablo 2’de verilmiştir. Ölçeği dolduran ebeveynlerin %72,1’i kadın, %46,9’u 30-39 yaş aralığında ve %48,2’si 40-49 yaş aralığındadır. Katılan ebeveynlerin %85,1’i üniversite mezunu ve %71,3’ü memur/işçi olarak çalışmaktadır. Ailelerin %50’sinin gelir durumu yüksek ve %50’si orta gelir düzeyine sahiptir.

Tablo 1. Öğrencilerin sosyo-demografik verileri.

Değişkenler	Sayı	%
Yaş Aralığı		
4-6 yaş	42	10,8
7-10 yaş	112	28,7
11-14 yaş	236	60,5
Toplam	390	100
Cinsiyet		
Kız	145	50
Erkek	145	50
Toplam	390	100
Okuduğu Bölüm		
Okul öncesi	39	10
İlkokul	105	26,9
Ortaokul	246	63,1
Toplam	390	100
Kendine Ait Akıllı Telefon		
Var	239	61,3
Yok	151	38,7
Toplam	390	100
En Az Bir Samimi Arkadaş		
Var	378	96,9
Yok	12	3,1
Toplam	390	100
Psikiyatrik Hastalık		
Var	9	2,3
Yok	381	97,7
Toplam	390	100

%: Yüzde

Tablo 2. Aile ve ebeveynlerin sosyo-demografik verileri.

Değişkenler	Sayı	%
Yaş Aralığı		
20-19 yaş	8	2,1
30-39 yaş	183	46,9
40-49 yaş	188	48,2
50-59 yaş	11	2,8
Toplam	390	100
Cinsiyet		
Kadın	281	72,1
Erkek	109	27,9
Toplam	390	100
Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	15	4,1
Lise	42	10,8
Üniversite	332	85,1
Toplam	390	100
Meslek		
Ev Hanımı	71	18,2
Serbest Meslek	41	10,5
Memur/İşçi	278	71,3
Toplam	390	100
Aile Tipi		
Çekirdek	355	91
Bölünmüş	35	9
Toplam	390	100
Ailenin Gelir Düzeyi		
Düşük	0	0
Orta	145	50
Yüksek	145	50
Toplam	390	100

%: Yüzde

Öğrenci ve ebeveynlerin internet kullanım verileri tablo 3'te verilmiştir. Ailelerin %94,1'inin evinde internet ve %97,2'sinin evinde akıllı telefon ve/veya tablet vardır. Öğrencilerin %76,7'si ödevleri için internet kullanmaktadır. Öğrencilerin %12,1'i internette hiç zaman geçirmezken, %77,7'si

günlük 1-2 saat ve %1,7'si günlük 4 saat ve üzeri internette zaman geçirmektedir. Ebeveynlerin %73,8'i iş için internet kullanırken, %79,5'i 1-2 saat arasında internette zaman geçirmektedir. Ebeveynlerin %37,9'u internet kullanımının çocukların ders başarısını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Tablo 3. Öğrenci ve ebeveynlerin internet kullanım verileri.

Değişkenler	Sayı	%
Evde internet		
Var	367	94,1
Yok	23	5,9
Toplam	390	100
Evde tablet/bilgisayar		
Var	379	97,2
Yok	11	2,8
Toplam	390	100
İnternetin ders başarısına olumsuz etkisi		
Var	148	37,9
Yok	242	62,1
Toplam	390	100
	Öğrenci Sayı (%)	Ebeveyn Sayı (%)
İnternette geçen süre		
Yok	47 (12,1)	23 (5,9)
1-2 saat	303 (77,7)	310 (79,5)
3-4 saat	33 (8,5)	49 (12,6)
> 4 saat	7 (1,7)	8 (2,1)
Toplam	390 (100)	390 (100)
Ödev/iş için internet kullanımı		
Var	299(76,7)	288(73,8)
Yok	91(23,3)	112(26,2)
Toplam	390 (100)	390 (100)

%. Yüzde

Katılanların internet bağımlılığı oranları tablo 4'te sunulmuştur. Çalışmaya katılan öğrencilerin ortalama AÇİBÖ puanı $14,472 \pm 13,557$ tür. Çalışma sonucunda 50 ve üzeri puan alan yani sorunlu internet kullanımı olan öğrenci oranı %5,1'dir. Çalışma sonucunda hiçbir öğrencinin ölçek puanı 80 veya üzerinde çıkmamıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin internet kullanım oranları.

	Sayı	Ort. \pm SS
AÇİBÖ Ortalama Puanı	390	14.472 \pm 13.557
		%
Riskli internet kullanımı		
Var	20	5,1
Yok	370	94,9
Toplam	390	100

AÇİBÖ: Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, %: Yüzde

Öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre AÇİBÖ puanlarının karşılaştırılması için Tek Yönlü ANOVA testi uygulanmıştır (tablo 5). Grup içi karşılaştırma için posthoc analizde Gabriel testi tercih edilmiştir. Analiz

sonucunda ortaokul grubuyla hem okul öncesi hem de ilköğretim grubunun AÇİBÖ puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık çıkarken, okul öncesi ve ilköğretim grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

AÇİBÖ puanı ile sosyo-demografik ve internet kullanımıyla ilgili değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır (tablo 6). Regresyon modelinde AÇİBÖ toplam puanı bağımlı değişken olarak kabul edilirken yaş, cinsiyet, aile tipi, ailenin gelir durumu, psikiyatrik hastalık varlığı, çocuğun akıllı telefon olması, çocuğun ders dışı internette geçirdiği süre, ebeveynin iş dışı internette geçirdiği süre ve evde internet olması bağımsız değişkenler olarak kabul edilmiştir. Çocuğun eğitim gördüğü bölüm ve yaş arasında korelasyon ($r:0.928$; $p<0.001$) yüksek olduğundan çocuğun eğitim gördüğü bölüm regresyon analizi modelinden

çıkarılmıştır. Yapılan analiz sonucunda anlamlı bir regresyon modeli ortaya çıkmıştır [$F(9,380)=23.183$, $p<0.001$] ve bağımsız değişkenlerin AÇİBÖ toplam puanındaki varyansın %33,9'unu açıkladığı gösterilmiştir (Düzeltilmiş $R^2:0.339$). Regresyon analizine göre, erkek cinsiyet ($\beta:0.254$; $t:6.00$;

$p:<0.001$), yaş ($\beta:0.132$; $t:2.995$; $p:0.003$) ve çocuğun ders dışında internette geçirdiği süreyle ($\beta:0.478$; $t:10.908$; $p:<0.001$) AÇİBÖ puanı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki tespit edilirken, diğer değişkenlerle ölçek puanı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre AÇİBÖ puanlarının karşılaştırılması.

Bölüm (Sayı)	Ort±SS	İstatistiksel Test*
Okul öncesi (39)	9,92±9,87	$F=8,042$ $p<0,001$
İlkokul (246)	13,44±12,24	
Ortaokul (105)	18,59±16,47	

ort-ortalama, SS-standart sapma, F- fisher sabiti, p- güven aralığı.

*Karşılaştırma için Tek Yönlü ANOVA testi uygulandı. Posthoc analizde Gabriel testi yapıldı.

Tablo 6. AÇİBÖ Puanı ve değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren çoklu regresyon analizi tablosu.

	β	T	p
Yaş	0,132	2,995	0,003
Cinsiyet	0,254	6,000	<0,001
Aile Tipi	-0,024	-0,569	0,57
Aile Gelir Durumu	-0,017	-4,00	0,689
Kendine Ait Akıllı Telefon	-0,26	-0,571	0,569
Psikiyatrik Hastalık	-0,044	-1,027	0,305
Çocuk Ödev Dışı İnternette Geçirdiği Süre	0,478	10,908	<0,001
Evde İnternet	-0,026	-0,614	0,54
Ebeveyn İş Dışı İnternette Geçirdiği Süre	-0,009	-0,211	0,833

Sabit (bağımlı değişken): AÇİBÖ toplam puanı, AÇİBÖ: Aile Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği,, β : standardize regresyon katsayısı, p: güvenilirlik katsayısı. Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır

Çalışmada ebeveynlerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik özelliklerinin ve iş dışı internet kullanım süresi ve sebeplerinin AÇİBÖ puanına etkisini araştırmak için bir regresyon modeli daha oluşturulmuştur. Ancak bu modellemede bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken olan AÇİBÖ puanı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir [$F(5,375)=1.257$, $p:0.282$].

Tartışma

Özel bir ilköğretim okulunda eğitim gören öğrencilerde yapılan çalışmaya katılanların İB oranı sıfır çıkarken, riskli internet kullananların oranı %5,1 çıkmıştır. Yapılan regresyon analizinde erkek cinsiyetin, yaşın ve ders dışı internette geçirilen sürenin AÇİBÖ puanıyla olumlu yönde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. İB değerlendirmek için ebeveynler tarafından doldurulan bir ölçek kullanılmıştır.

Çan ve arkadaşlarının 122 okuldan 8651 ilkokul, ortaokul ve lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada İB oranı %17, riskli internet kullanım oranı ise %39,8 olarak bildirilmiştir.⁶ Bu çalışmada öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre (ilkokul-

ortaokul-lise) sınıflandırma yapılmadığı için öğretim dönemlerine göre İB oranları karşılaştırılamamıştır. Çalışmada Günüş ve Kayri tarafından geliştirilen ve öğrenciler tarafından doldurulan İB ölçeği kullanılmıştır.²⁸ Bizim çalışmaya ise tek bir özel okulda eğitimini sürdüren 390 öğrenci katılmıştır. Çalışmamızda ise Young ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen ve ebeveynler tarafından doldurulan AÇİBÖ kullanılmıştır.²⁶ Katılımcı sayısındaki ciddi farklılık, bir çalışmada katılımcıların heterojen diğerinde homojen olması, çalışmalarda farklı İB ölçekleri kullanılması, çalışmanın birinde ölçeği öğrencilerin diğerinde ebeveynlerin doldurması gibi nedenlerle iki çalışmanın sonuçlarını karşılaştırmak doğru olmayan yorumlamalara sebep olabilir. İki çalışmada İB oranları arasındaki büyük fark bu sebeplerden kaynaklanıyor olabilir.

Türkiye’de ortaokul öğrencilerinde yapılan 2 çalışmada elde edilen veriler bizim çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalarda İB oranları %0,6 ve %0,7 olarak bildirilmiştir. Aynı

çalışmalarda riskli internet kullanım oranları ise sırasıyla %18,9 ve %12,8 olarak bildirilmiştir.^{4,5} Bizim çalışmada ise İB oranı sıfır ve riskli kullanıcı oranı %5,1'dir. Her iki çalışmada da öğrenciler tarafından doldurulan Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği (YİBÖ) kullanılmıştır. Bizim çalışmada ise Young ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve ebeveynlerin doldurduğu AÇİBÖ kullanılmıştır. Bundan dolayı sonuçlar benzer çıkmış olabilir. Çan ve arkadaşlarının çalışmasında kullanılan İB ölçeği ile İB tanısı koymak için iki basamaklı sınıflama analizi yapmak gerekirken, AÇİBÖ ve YİBÖ ölçeklerinde İB tanısı koymak için ölçekten 80 ve üzeri puan alınması gerekmektedir. Çalışmamızda İB oranının sıfır çıkması AÇİBÖ ölçeğinde İB için alınan sınır değer için çok yüksek olmasıyla ilgili olabilir. İnternet kullanımı bu kadar yaygınlaşmış ve İB ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yayın sayısı çığ gibi artarken psikiyatri camiasında halen isimlendirme, tanı kriterleri ve kullanılacak ölçekle ilgili fikir birliğinin olmaması endişe vericidir ve çalışmalarda çok farklı İB oranları çıkmasına yol açıyor gibi görünmektedir.

Çalışma sonucunda yaşla AÇİBÖ puanı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Çalışmaların önemli bir kısmı lise veya ortaokul öğrencileri gibi homojen yaş gruplarında yapıldığı için çocuk ve ergenlerde İB ile yaş arasında ilişki sağlıklı bir şekilde değerlendirilememiştir.^{5,29} Bizim çalışmada ise katılanlar 4-14 yaş gibi geniş bir aralıkta olup ergenlerde İB-yaş ilişkisini değerlendirme fırsatı sunmuştur. Çan ve arkadaşlarının çalışmasında yaşla İB arasındaki ilişkiye dair bilgi verilmediği için karşılaştırma yapılamamıştır.⁶ Bizim çalışmaya göre yaşın artmasıyla birlikte AÇİBÖ puanının da arttığı gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmalar özellikle küçük yaş gruplarında ebeveyn denetiminin ve dijital teknoloji kullanımına dair eğitimlerin internet ve teknolojik alet kullanım süresini ve şeklini değiştirdiğini göstermiştir. Özyurt ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada 3-6 yaş arası çocukların ebeveynlerine akılcı dijital teknoloji kullanımıyla ilgili 3 seanslık Pozitif Ebeveynlik Programı uygulanmıştır.³⁰

Çalışma sonucunda çocukların dijital teknoloji kullanım sürelerinin kısaldığı ve bilişsel becerileri ve el-göz koordinasyonunu arttıran uygulamaların daha sık kullanıldığı gösterilmiştir. Okul öncesi dönemde çocukların bilişsel becerileri gelişim aşamasında olduğu için ebeveyn denetimi hayati öneme sahiptir.³¹ Çocuk ve ergenlerde yaşla artan uygunsuz internet ve teknolojik alet kullanımı, ebeveynler için planlanan yapılandırılmış ve ülke genelinde yaygınlaştırılmış dijital teknoloji eğitimleriyle azaltılabilir. Bağımlılık gelişmesine engel olmak bağımlılık geliştikten sonra tedavi etmekten çok daha kolay, ucuz ve olasıdır.

Çalışmada elde edilen diğer bulgu da erkek cinsiyetle AÇİBÖ puanı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olmasıdır. Ülkemizde yapılan birçok çalışmada benzer sonuçlar görmek mümkündür.^{29,32} Ladikli ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, erkeklerin risk alma davranışının kadınlardan daha fazla olduğu ve risk alma davranışıyla İB arasında olumlu bir ilişki olduğu gösterilmiştir.³³ Bizim çalışmada da erkeklerde AÇİBÖ puanının daha yüksek olması erkeklerde risk alma davranışının daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Kurnaz ve arkadaşlarının üstün zekalı çocuklarda yaptığı çalışmada, bilgisayar veya akıllı telefon sahibi olmayla İB arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bildirilmiştir.³⁴ Bizim çalışmada erkeklerin akıllı telefon sahibi olma oranı %65,1'ken kızlarda bu oran %57,4'dir ve erkeklerde AÇİBÖ puanının daha yüksek olması buna bağlı olabilir ($p < 0.001$). Son olarak çalışmada tanı almış psikiyatrik hastalığı olan 9 çocuktan 8'i erkektir. Çin ve Avrupa'da çocuk ve ergenlerde yapılan iki ayrı çalışmada DEHB, davranım bozukluğu ve intihar girişimiyle İB arasında belirgin bir ilişki olduğu gösterilmiştir.^{21,22} Bizim çalışmada da psikiyatrik hastalığı olanların tamamına yakınının erkek olması, erkeklerde AÇİBÖ puanının daha yüksek olmasına sebep olmuş olabilir.

Çalışmada yapılan regresyon analizi modeline göre AÇİBÖ puanını en çok etkileyen bağımsız değişken çocukların ödev dışı internette geçirdikleri süredir. Ölçek puanı yüksek olanların internette daha uzun

süre geçirmeleri şaşırtıcı değildir. Çünkü İB tanısı konulmasında internette geçirilen sürenin uzun olması ve sürenin kontrol edilememesi temel belirtilerdir. AÇİBÖ ölçeğindeki soruların beş tanesi internette geçirilen süreyle ilişkilidir. Nitekim yapılan birçok çalışmada İB olanlarda internette kalma süresinin daha uzun olduğu rapor edilmiştir.^{29,35} İB’da ödev/iş dışı internette kalma süresi madde ve alkol bağımlılığında kullanılan maddenin miktarı ile eşdeğer sayılabilir. Bireyde İB ağırlaştıkça internette geçirilen süre de daha fazla artmaktadır.

Ödev dışı aktivitelerden, internette oyun oynama ve video izleme ile AÇİBÖ puanı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki tespit edilirken, diğer etkinliklerle ölçek puanı arasında belirgin bir ilişki tespit edilememiştir. Bizim çalışma ile paralel olarak, Kocaman ve arkadaşlarının çalışmasında da, OİB olanlarda akıllı telefon sahibi olma oranının ve haftalık internette kalma süresinin daha fazla olduğu ve interneti en çok oyun oynamak için kullandıkları bildirilmiştir.¹⁷ Aynı şekilde, Kurnaz ve arkadaşlarının çalışmasında da İB olanların interneti daha çok online oyun oynamak ve sosyal iletişim kurmak için kullandığı belirtilmiştir.³⁴ Online oyun oynamanın beyinde dopamin salgısına yol açtığı iddia edilmektedir. Dopamin salgılanması tıpkı madde bağımlılığında olduğu gibi mezolimbik yolağı uyaran bir nörokimyasal süreci tetikleyerek bağımlılık gelişmesine sebep olabilir.³⁶

Araştırmanın kısıtlılıkları

Çalışmada bazı kısıtlılıklar mevcuttur. Çalışmaya katılan öğrenci sayısının az olması en önemli kısıtlılıklardan biridir. Ayrıca çalışmaya katılan ebeveynlerde İB tespiti için bir ölçek uygulanmış olsa ebeveyn ve çocukların internet kullanım özelliklerinin birbirleriyle olan ilişkisini değerlendirmek daha anlamlı olabilirdi. Ebeveynlerin bilgi formu ve AÇİBÖ ölçeğini evde doldurup evrakları bir ay gibi uzun bir sürede göndermesi elde edilen verilerin güvenilirliğini azaltmaktadır. Son olarak, çalışma verileri 2019 yılında Covid-19 pandemisi patlak vermeden hemen önce toplanmıştı. Pandemi sonrası internet

kullanımının zorunlu olarak arttığı düşünüldüğünde, çalışma verilerinin günümüzdeki İB oranlarını yeterince yansıtmadığı öngörülebilir.

Sonuç

İletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler tüm bireylerde internet ve dijital teknolojilerin kullanımının hızla artmasına yol açmıştır. Konuşmak ve yürümek gibi temel gelişimsel becerileri dahi edinmeden, aşırı ve denetimsiz internet kullanımı, çocuk ve ergenlerde ciddi fiziksel, sosyal ve psikolojik rahatsızlıklara yol açmakta ve şiddete meyil oluşturabilmektedir. Bu şartlarda psikiyatri camiasında halen İB ile ilgili isimlendirme ve tanı kriterleri konusunda ortak bir kanaat olmaması endişe vericidir ve çocuk ve ergenleri ciddi risk altında bırakmaktadır. İB’nin tanınması, toplumda İB’ye dair farkındalığın artırılması ve uygun tedavi algoritmalarının oluşturulabilmesi için tüm dünyada kabul gören ortak tanı kriterleri belirlenmeli ve İB ölçeği acil olarak geliştirilmelidir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın etik kurul onayı Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 27.03.2019 tarihinde, 2019/03-15 sayılı rapor ile alınmıştır. Etik kurul onayı alındıktan sonra okul yönetiminden ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli kurum izinleri alınmıştır. Araştırmaya katılan yazarların hepsi Helsinki Bildirgesi’ni imzalamıştır ve araştırma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.

Bilgilendirilmiş Onam

Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenci velilerinden sözlü ve yazılı onam alınmıştır ve çalışma Helsinki Deklarasyonu 2008 Prensipleri’ne uygun olarak yürütülmüştür.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram A.K., E.E.E., Tasarım A.K., B.B.A., G.S., E.E.E., Denetleme/Danışmanlık A.K., E.E.E., Kaynaklar A.K., B.B.A., G.S., E.E.E., Veri Toplama ve/veya İşleme A.K., B.B.A., Analiz ve/veya Yorum A.K., B.A., G.S., E.E.E., Literatür Taraması A.K., G.S.,

Makale Yazımı A.K., Eleştirel İnceleme A.K., B.A., G.S., E.E.E.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarların herhangi bir çıkara dayalı ilişkisi yoktur.

Araştırma Desteği

Çalışmayı maddi olarak destekleyen kişi/kuruluş yoktur.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Kaynaklar

1. Mihajlov M, Vejmelka L. Internet addiction: a review of the first twenty years. *Psychiatr Danu*. 2017;29(3):260-72
2. TÜİK/ Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437). 26 Ağustos 2021. 25 Aralık 2021 tarihinde erişim sağlandı.
3. Young KS. Internet addiction. *Am Behav Sci*. 2004;48:402-41.
4. Karaca S, Uyanık E, Keç M, ve ark. Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve depresif belirtiler. *Acıbadem Univ. Sağlık Bilim. Derg.* 2021;12(2):510-516.
5. Ertekin YH, Ertekin H, Uludağ A, Tekin M. İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığı: Çanakkale örnekleme. *Türk Aile Hek Derg.* 2016;20(2):72-6.
6. Çan G, Günüş S, Topbaş M, Beyhun NE, Şahin K, Parlak-Somuncu B. 6-18 yaş grubu çocuklarda internet bağımlılığının ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Sakarya Med J.* 2021;11(2):420-33.
7. Pan YC, Chiu YC, Lin YH. Systematic review and meta-analysis of epidemiology of internet addiction. *Neurosci Biobehav Rev.* 2020; 118:612-622.
8. Durkee T, Kaess M, Carli V, et al. Prevalence of pathological internet use among adolescents in Europe: Demographic and social factors. *Addiction*. 2012; 107(12): 2210–22.
9. Kawabe K, Horiuchi F, Nakachi K, Hosokawa R, Ueno SI. Prevalence of internet addiction in Japan: comparison of two cross-sectional surveys. *Pediatr Int.* 2020;62(8):970-975.
10. de Ávila GB, dos Santos EN, Jansen K, Barros FC. Internet addiction in students from an educational institution in Southern Brazil: prevalence and associated factors. *Trends Psychiatry Psychother.* 2020;42(4):302-10.
11. Park S, Chang HY, Park EJ, et al. Maternal depression and children's screen overuse. *J Korean Med Sci.* 2018;20:33(34):e219.
12. Yengil E, Güner PD, Toprakçaya Ö. Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *Mustafa Kemal Univ. J. Med.* 2019;10:14–19.
13. Lee DY, Roh HW, Kim SJ, et al. Trends in digital media use in Korean preschool children. *J Korean Med Sci.* 2019;28:34(41):e263.
14. Eisenstein E, da Silva EJC. Children and adolescents on the internet: a current profile of risks in Brazil. in: Pereira Neto, A Flynn M. (eds). *The Internet and Health in Brazil*. Switzerland: Springer; 2019; 211-224.
15. Tosun N, Mihci C. An examination of digital parenting behavior in parents with preschool children in the context of lifelong learning. *Sustainability*. 2020;12(18):7654.
16. Rich M. Moving from child advocacy to evidence-based care for digital natives. *JAMA Pediatr.* 2014;168:404–06.
17. Kocaman O, Aktepe E, Sönmez Y. Isparta il merkezi lise öğrencilerinde olası internet bağımlılığı ile saldırganlık ve empati düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg.* 2017;18(6):602-10.
18. Karatoprak S, Dönmez YE, Özel-Özcan Ö. The predictive effect of internet addiction and psychiatric disorders on traditional peer bullying. *Anadolu Psikiyatri Derg.* 2020;21(6):625-32.
19. Efe YS, Erdem E, Vural B. Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve internet bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi.* 2021;22(4):465-73.
20. Çoban ÖG, Önder A. Suça sürüklenen çocuklarda akıllı telefon bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyetin değerlendirilmesi. *Akd Med J.* 2021;7(3):430-35.
21. Shen Y, Meng F, Xu H, et al. Internet addiction among college students in a Chinese population: prevalence, correlates, and its relationship with suicide attempts. *Depression and Anxiety.* 2020;37(8):812–21.
22. Kaess M, Durkee T, Brunner R, et al. 2014. Pathological internet use among European adolescents: psychopathology and self-destructive behaviours. *Eur Child Adolesc Psychiatry.* 23(11), 1093–1102.
23. Tural-Hesapçioğlu S, Yeşilova H. Internet addiction prevalence in youths and its relation with depressive symptoms, self-esteem, and bullying. *Anadolu Psikiyatri Derg.* 2020; 21(5):483-90.
24. Bremer J. The internet and children: advantages and disadvantages. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am.* 2005;14:405–28.
25. Young KS, de Abreu CN. *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. Inc.; 2011.
26. Young KS. Center for Internet Addiction. Internet Addiction Test (IAT). 1998; http://www.netaddiction.com/resources/internet_addiction_test.htm, 2012. 1 Nisan 2019 tarihinde erişim sağlandı.
27. Eşçi N. Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi.* 2014;22(2):807-39.
28. Gunuc S, Kayri M. The profile of internet dependency in Turkey and development of internet addiction scale: Study of validity & reliability. *Hacettepe University Journal of Education.* 2010;39:220-232.
29. Üneri ÖŞ, Tanıdır C. Bir grup lise öğrencisinde internet bağımlılığı değerlendirilmesi: kesitsel bir çalışma. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi.* 2011;24:265-72.
30. Özyurt G, Dinsever Ç, Çalışkan Z, Evgin D. Effects of triple p on digital technological device use in preschool children. *J Child Fam Stud.* 2018;27:280–89.
31. Wu CST, Fowler C, Lam WYY, Wong HT, Wong CHM, Loke AY. Parenting approaches and digital technology use of preschool age children in a Chinese community. *Ital J Pediatr.* 2014;40:44.
32. Kılınc M, Doğan A. Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığı ile biliş üstü farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies.* 2014;9(5):1385-96.
33. Ladikli N, Ziyalar N. Cinsiyet perspektifinden risk alma davranışı ve internet bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi.* 2021;22(1):76-90.
34. Kurnaz A, Tepe A. Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerde internet bağımlılığı düzeyinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions.* 2019;6:665–89.
35. Balta ÖÇ, Horzum MB. Web tabanlı öğretim ortamındaki öğrencilerin internet bağımlılığını etkileyen faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Derg.* 2008;41(1):187-205.
36. Taş İ, Eker H, Anlı G. Orta öğretim öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *OJTAC.* 2014;1:37-57.